

2. Житомирська Т. М. Регіональна своєрідність полікультурної освіти в українському Подунав'ї у II половинні ХХ століття: методичні рекомендації. – Ізмаїл, 2012. – 128 с.

3. Ізмаїльський державний гуманітарний університет: сторінки історії. Збірник документів. Том 1: 1940 – 1965 / відп. упор. Л.Ф. Циганенко. – Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2015. – 298 с.

4. Терновець О. М. Соціальне сирітство як соціально-педагогічна проблема / О. М. Терновець // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2012. – № 3. – С. 18-24.

Nadia Kichuk. The problem of child abandonment of the Ukrainian society in the postwar period and present.

The homelessness problem in the postwar years through the expression of the crisis of the family as an institution of socialization of children is modified in the article.

Based on the analysis of archival sources, the professional activities of teachers in terms of contemporary social education «street children» is determined. The article deals with the modern views on the educational phenomenon.

Key words: homelessness, neglect, «street children» social orphanhood.

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
НА ПРИКЛАДАХ ПОДІЙ ГОЛОДУ 1946-1947 рр.**

Ярослав Кічук

докт. пед. наук, професор,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

(Ізмаїл, Україна)

В умовах об'єктивного сприйняття сучасною пересічною особистістю подій післявоєнної вітчизняної історії в значній мірі сприяє остаточна визначеність у ключовому понятті гуманітарного права – «людська гідність»: голод 1946-1947 рр., який є загальноновизначеним цивілізованим людством лихом українського соціуму, актуалізує сукупність правових норм, пов'язаних із захистом життя і людської гідності. Вищезазначений контекст дослідження проблематики голоду в Україні у першій половині ХХ століття ще й досі не виступав предметом фундаментального вивчення науковцями, що негативно позначається на якості громадянської освіти, зокрема, набутті особистістю громадянської ідентичності. Особливої гостроти вищезазначений аспект набуває з огляду на специфічне особистісно-професійне призначення студентства, зокрема, вищої педагогічної школи. Встановлено, що успішна соціальна освіта майбутніх педагогів забезпечує їх здатність результативно впливати на спроможність вихованців витворювати загальнолюдські і національні цінності, традиції, соціальний досвід, норми і установки, що є принципово важливим для соціальної стабільності суспільства (Бех І., Зязюн І., Кремінь В., Мардахаєв Л., Шендеровський К. та ін.). В працях відомих науковців (зокрема, Будас А., Романової І.) акцентується увага на принципово важливій складовій професійної

діяльності майбутнього фахівця – активній громадянській позиції, соціальній відповідальності, де громадянський аспект посідає чільне місце.

В умовах навчання у вищій школі набуває системності гуманітарне знання молодої людини. Зокрема, у межах предметної специфіки загальних нормативних навчальних дисциплін (курсів «Історія і культура України», «Соціально-політичні студії»), а також сукупності дисциплін вільного вибору студента (наприклад, у практиці Ізмаїльського державного гуманітарного університету це «Історія Бессарабії», «Світова педагогічна думка в постатях», «Європейські абрисы педагогіки соціалізації» та ін.) студенти вдосконалюють фахові знання щодо навчального модуля «Голодомор в Україні: 1946-1947 рр.». Саморефлексія досвіду викладацької діяльності в університеті засвідчує вагомість у вищезазначеному ракурсі прицільного впливу на формування у майбутніх фахівців мотивації до розвитку правової компетентності у питаннях соціально-правового захисту найбільш уразливої частини мешканців українського Подунав'я – дітей, які стали чи не найбезпораднішими жертвами голодомору. Практика переконує у конструктивності інтерактивних форм засвоєння студентами, зокрема, основ сучасного гуманітарного права, виникнення якого, як відомо, припадає на середину ХІХ століття, а нині до якого входять десятки багатосторонніх документів, де фокусується увага на базовому понятті «людська гідність». У процесі ж опрацювання нормативно-правової бази, майбутні фахівці не лише опрацьовують принципи правового захисту, а й, базуючись на фактичному архівному матеріалі щодо повоєнної вітчизняної історії, знайомляться з періодичними офіційними та неофіційними звітами щодо виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав людини, міжнародних механізмів захисту прав людини, історією розвитку інституції омбудсмена з прав дитини тощо.

Виключного значення на етапі професіоналізації молодої особистості набуває предметна специфіка навчального модуля «Міжнародне гуманітарне право», на яких студенти вдосконалюють фахові знання щодо основ гуманітарного права, відповідальності за злочини проти людства, геноцид.

Висвітлюючи історію геноциду українського народу, студенти мають усвідомлювати, що ці трагічні події не повторяться, якщо молодь знатиме свою реальну історію та свої громадянські права.

За підтримки Інституту історії України НАН України, Науково-дослідного Інституту українознавства, Одеського відділення Національної спілки краєзнавців України, національного музею «Меморіал жертв Голодомору» фахівцями Центру громадянської освіти ІДГУ були організовані екскурсії, зустрічі зі свідками подій, практика з копіями архівних документів, покази навчальних документальних фільмів з подальшим обговоренням, фотовиставки та інші інтерактивні заходи.

Міністерство освіти і науки України підтримало ініціативу Ізмаїльського державного гуманітарного університету про проведення міжнародної науково-практичної конференції III Дунайські наукові читання «Голод 1946-1947 рр.: історичні, філософсько-психологічні та педагогічні аспекти» заходу, присвяченої 70-й річниці голоду 1946-1947 рр. Ці трагічні події унесли сотні тисяч невинних життів, негативно вплинули на морально-психологічне та соціокультурне становище населення. При цьому голод 1946-1947 рр. став об'єктом свідомого замовчування з боку радянської влади, а факти масового голодування та

голодних смертей умисно приховувалися. Лише із завоюванням незалежності України громадськість дізналася про злочинні дії сталінського керівництва в повоєнні роки. Однак маловивченими залишаються причини й наслідки голоду 1946-1947 рр. в Ізмаїльській області УРСР, яка найбільше постраждала від цього повоєнного лихоліття. Саме тому проведення міжнародної конференції, приуроченої цим трагічним подіям, на базі Ізмаїльського державного гуманітарного університету має важливе наукове й суспільне значення.

Особливої актуальності набуває досвід неформальної освіти студентів ІДГУ у процесі знайомства з трагічними історичними подіями голодомору та політичних репресій в СРСР. З метою розвитку неформальної освіти студентів, формування активної громадянської позиції студентської молоді та гармонізації міжнародних відносин на базі Ізмаїльського державного гуманітарного університету були створені Центр громадянської освіти ІДГУ та Центр національних культур українського Подунав'я. На базі вищезазначених центрів ІДГУ була організована системна робота по підвищенню історико-правової освіченості майбутніх фахівців у такому явищі, яким, згідно архівних джерел є «Голод 1946-1947 рр.» (обізнаність, усвідомленість, дієвість, умілість), формування базових соціальних якостей особистості (здатність до критичного мислення та аналізу отримуваної інформації, вироблення власних оцінок, ініціативність, самостійність, розуміння поняття «усвідомлені вчинки»).

Нами враховувалась також існуюча наукова позиція (Гончаренко С., Котлюк Я., Лернер І., Смирнов С. та ін.) відносно категорій «знання» і «інформація». Знання виступають як результат пізнання особистості певної дійсності, процесу її відображення, яка характеризується «усвідомленням їх істинності». Отож, правові знання щодо трагічних аспектів повоєнної вітчизняної історії розцінювались як провідний елемент змісту правової освіти студентства і, перш за все, за параметром їх базового значення у процесі оцінної діяльності майбутніх педагогів уже на етапі професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Водночас, з метою набуття студентами праворозуміння у ракурсі окресленої проблеми за сучасних умов розквіту правового нігілізму, ми все ж розводили поняття «правові знання» і «правова інформація». Зокрема, ми спираємось у цьому питанні на результати досліджень науковців. Знання доцільно трактувати як «вища форма інформації», вони формуються у людини не лише на основі відповідних фактів, а й аналізу різних типів виведення; інформація виступає в якості «опредмечених даних», що можуть бути інтерпретованими різними способами. Отже, має сенс розрізняти, як стверджують деякі дослідники (зокрема, Співаковський О.), виходячи із можливих ступенів сприйняття людини такі типи інформації: дані, просто інформація, знання. З огляду на порушений контекст правових знань, вважаємо принципово важливими такі складові правових знань студентів: історичні факти, терміни і поняття та оцінні знання.

Не менш важливим у зазначеній площині є й обізнаність майбутніх фахівців, що офіс Ради Європи в Україні підтримує реалізацію проекту Ради Європи «Зміцнення та захист прав дітей в Україні». Стратегією ж сталого розвитку «Україна-2020», як відомо, передбачено й просування позитивних брендів – меседжів про Україну, де домінує формування в межах світового інформаційного простору довіри до України, в якій утверджується намагання

кожним громадянином не лише знати свої права, а й сприймати та виконувати свої обов'язки, бути соціально активним і відповідальним.

Як зазначалось, за сучасних умов намагання досягнути усю трагічність подій повоєнного періоду української історії, значно актуалізуються правознавчі аспекти. Це ми пов'язуємо із тим, що здатність особистості до певних просоціальних дій і правоздатність «несуть в собі смисл громадянськості». Оскільки вищеокреслена площина осмислення визначених аспектів відбувається лише в постановочному плані, то ми констатуємо її загострення стосовно сучасного студентства, спираючись на вже набутий дослідниками (зокрема, Т. Савраєвою-В'юн) експериментальний матеріал, що віддзеркалює стан речей фактично учнів старшої школи – потенційних абітурієнтів вищого навчального закладу. Так, статистично значущою виявлено таку типологію громадянської активності сучасних старшокласників: 1) «громадянська готовність», яка властива кожному четвертому респонденту; 2) «громадянська відповідальність», що характеризує кожного п'ятого учня старшої вітчизняної школи; 3) «громадянська обізнаність»; 4) «громадянська агресивність»; 5) «громадянська врівноваженість»; 6) «громадянська ригідність». Отож, актуалізується ціннісний вимір вітчизняної вищої школи; він вважається одним із основних цивілізаційних викликів, а «відповідь» передбачає посилення світоглядних функцій вищої школи у підготовці майбутніх педагогів [1]. Дійсно, має сенс по-новому оцінювати нині думку Я. Коменського про те, що «наступний вік буде таким, якими будуть виховані для нього майбутні громадяни».

Слід зауважити на тому, що сучасна правнича наука розширює сталі уявлення про сутність громадянськості, як базової характеристики особистості, особливо в контексті запровадження Дня Європи в Україні – кроку у зміцненні самоідентифікації країни, започаткування нової моделі мирної співпраці між державами. Натомість зберігається «правовий відтінок» громадянськості. Так, у сучасний науковий обіг уведено термін «громадянська ідентичність». Наприклад, психологи її визначають як «індивідуальне переживання приналежності до конкретної держави в якості її громадянина та спільноти громадян певної держави, що дає змогу громадянській спільноті, діяти як конкретний суб'єкт» [1]. Отже, через призму організаційного простору, що сформувався навколо держави, особистість і оцінює образ держави. Таке розуміння поняття «громадянська ідентичність», на наш погляд, має значне пояснювальне значення щодо осмислення порушеної проблеми.

Феноменологію громадянської ідентичності активно досліджують науковці зарубіжжя [2]. Вважається, зокрема, що особливостями вищеокресленої особистісної якості доцільно вважати принаймні такі: 1) лише в контексті участі особистості в соціальних, політичних, економічних структурах через взаємодію із іншими громадянами і має вияв громадянська ідентичність; 2) означена особистісна якість найтісніше пов'язана із інтелектуальним і етично-моральним розвитком особистості; 3) громадянська ідентичність вимагає здатності особистості як до критичного мислення, так і до емпатії, що дозволяє їй ідентифікуватися з іншими, які можуть суттєво відрізнятися між собою; 4) окреслена особистісна якість передбачає участь у дискусіях, пов'язаних із віднаходженням найкращого шляху для розвитку суспільства і держави, а відтак, потребує від особистості активної рефлексії.

Таким чином, маємо всі підстави стверджувати про виключне значення етапу професіоналізації особистості у становленні такої особистісної якості майбутнього фахівця, якою є громадянська ідентичність. Із поглибленням наукових уявлень про цей конструкт ми й пов'язуємо перспективи подальшого наукового пошуку.

Література:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – Київ, 2013.
2. Knepfel Kamp L. Lee. Civic identity: locating Self in Community [Electronic Resource] // Diversity & Democracy, 2008, Vol. 11, № 2, 1-3. URL: [http:// www.diversitywed.org.](http://www.diversitywed.org/) / Diversity Title from the screen.

Yaroslav Kichuk. The formation of civil identity of contemporary young students on examples of the famine events in 1946-1947

The article is investigated the relevant aspects of modern civil identity of young students with examples of famine events of 1946-1947. The utmost importance of professionalization stage of the young person and the specific subject disciplines in ISUH, where students improve professional knowledge of the training module «Famine in Ukraine 1946-1947», is emphasized. The experience of informal education of the students ISUH in the tragic historical events of Famine and political repressions in the USSR is presented in the article.

Key words: *civil identity, legal competence, pedagogical aspects of the teaching module «Famine in Ukraine of 1946-1947».*

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ШКІЛЬНИЦТВОМ ІЗМАЇЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ПРОБЛЕМ ГОЛОДУ 1946-1947 рр.

Людмила Кожухаренко

*аспірантка кафедри української і всесвітньої історії та культури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
(Ізмаїл, Україна)*

Питання про голод 1946-1947 рр. є актуальним тому, що нині в Україні активно проходить процес переосмислення багатьох подій і фактів, ціннісних категорій. Нація, яка не знає свого минулого, не може мати майбутнього. Саме тому необхідно вивчати, знати такі сумні події. На сучасному етапі творення України як суверенної, демократичної держави та інтеграції її до європейської спільноти дедалі більшої гостроти набуває проблема становлення громадянського суспільства. Його розвиток обумовлює неупереджене вивчення тих сторінок української історії, що протягом декількох десятиліть знаходилися поза увагою дослідників. Однією з найжахливіших подій повоєнного часу був голод 1946-1947 років. Ця тема вимагає більш глибокого та всебічного вивчення як по регіонах, так і в цілому по країні. Виходячи з актуальності теми та наявної джерельної бази, ставиться мета – з'ясувати, яку роль відіграє шкільництво у відтворенні, поширенні та збереженні історичної пам'яті про голод. Для досягнення мети було поставлено таке завдання: прищепити інтерес школярам до самостійного дослідження проблеми голоду.